

Федяєва В.Л.

**д.п.н., професор кафедри педагогіки,
психології й освітнього менеджменту ХДУ**

ТЕХНОЛОГІЯ РОБОТИ З НАУКОВИМ ТЕКСТОМ ЗА МАГІСТЕРСЬКИМИ ПРОГРАМАМИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті наголошено, що процес підготовки нової генерації керівників навчальних закладів потребує зростання наукової складової в їх підготовці, акцентуванню уваги на науково-навчальній та науково-дослідницькій діяльності. Підкреслено, що науково-дослідна робота магістрів спрямована на розвиток у майбутніх спеціалістів і науковців нахилів до пошукової, дослідницької діяльності, а також формування умінь і навичок застосування дослідницьких методів для розв'язання практичних питань навчання, виховання, професійної підготовки. Значну увагу у публікації приділено вимогам до написання наукового тексту, а саме: текст має зберігати глибину і ясність ідей, точність формулювань, послідовність викладу; підкреслено важливість ущільнення змісту тексту; тема і зміст тексту має бути продуманим і логічно завершеним; робота над науковим текстом повинна мати етапність та обмежений обсяг викладу; наукова робота є завершеною тільки у друкованому вигляді і повинна відповідати вимогам до оформлення наукового тексту.

Ключові слова: вищий заклад освіти, підготовка магістрів, керівник навчального закладу, професійна підготовка, дослідницька діяльність, науковий текст, науковий стиль.

Федяєва В.Л.

**ТЕХНОЛОГИЯ РАБОТЫ С НАУЧНЫМ ТЕКСТОМ ПО МАГИСТЕРСКИМ
ПРОГРАММАМ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ**

В статье отмечается, что процесс подготовки нового поколения руководителей учебных заведений требует роста научной составляющей в их подготовке, акцентированию внимания на научно-учебной и научно-исследовательской деятельности. Подчеркнуто, что научно-исследовательская работа магистров направлена на развитие у будущих специалистов и ученых склонностей к поисковой, исследовательской деятельности, а также формирование умений и навыков применения исследовательских методов для решения практических вопросов обучения, воспитания, профессиональной подготовки. Значительное внимание в публикации уделено требованиям к написанию научного текста, а именно: текст должен сохранять глубину и ясность идей, точность формулировок, последовательность изложения; подчеркнута важность уплотнения содержания текста; тема и содержание текста должно быть продуманными и логически завершенными; работа над научным текстом должна быть поэтапной и ограниченной в объеме изложения; научная работа является завершенной только в печатном виде и должна соответствовать требованиям к оформлению научного текста.

Ключевые слова: высшее учебное заведение, подготовка магистров, руководитель учебного заведения, профессиональная подготовка, исследовательская деятельность, научный текст, научный стиль.

Fedyayeva V.

TECHNOLOGY OF WORK WITH SCIENTIFIC TEXT FOR MASTER'S PROGRAMS IN HIGH SCHOOL

The article emphasizes that the process of preparation of a new generation of managers of educational institutions requires an increase in the scientific component in their preparation, with emphasis on teaching and research activities, which should become the leading in the organization of the modern educational process. It is emphasized that the research work of masters is aimed at developing future specialists and scientists inclinations to search and research activity, to

creative solution of educational and educational tasks in educational institutions, as well as formation of abilities and skills of application of research methods for solving practical problems, issues of training, education, professional training. Much attention in the publication is given to the requirements for writing a scientific text, namely: the text must preserve the depth and clarity of ideas, the accuracy of the wording, the sequence of presentation; stressed the importance of consolidating the content of the text; the subject and content of the text must be thought out and logically completed; work on the scientific text should have a stage and a limited amount of presentation; scientific work is completed only in printed form and must meet the requirements for the design of the scientific text.

Key words: higher education institution, preparation of masters, manager of educational institution, professional training, research activity, scientific text, scientific style.

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується динамічними інноваційними перетвореннями в усіх сферах життєдіяльності людства, що кардинально впливає на роль спеціалістів з вищою освітою. Особливе місце серед них посідають майбутні менеджери освітньої галузі як високо компетентні і всебічно освічені фахівці, рівень підготовки яких повинен забезпечити соціально-педагогічні потреби суспільства в умовах реалізації нових Законів України в освітній галузі: «Про вищу освіту» (2014), «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2015), «Про освіту» (2017), концепції «Нова українська школа» (2016).

Реформування кожної ланки сучасної освіти в Україні передбачає новий підхід до професійної підготовки майбутніх кадрів, зокрема і за магістерською програмою «Менеджмент освіти», спрямований на підготовку управлінських кадрів на основі ефективних форм, методів, прийомів і засобів навчання, удосконалення програм, навчальних планів, розробку нових навчальних посібників. Процес підготовки нової генерації керівників навчальних закладів потребує зростання наукової складової в їх підготовці,

акцентуванню уваги на науково-навчальній та науково-дослідницькій діяльності. Науковий підхід має стати провідним в організації сучасного навчального процесу, а наукова робота наповнитися найбільш оптимальними формами, методами, засобами навчання і виховання студентів.

Аналіз навчальних магістерських програм у вищих навчальних закладах свідчить, що форми наукової роботи як в навчальній так і в самостійній роботі посідають провідне місце. Праці вчених-розробників програм, підручників, посібників із навчальної дисципліни «Педагогіка вищої школи» (Вітвицька С.С., Антонова О.Є., Дубисенюк О.А., Лозова В.І., Фібула М.М. та ін.) особливу увагу приділяють саме таким формам організації навчання – навчально-науковим і навчально-дослідницьким, наголошуючи на тому, що науково-дослідна робота студентів магістратури впливає із завдань навчального процесу і сприяє підготовці висококваліфікованих спеціалістів [1,2,8].

Науково-дослідна робота магістрів спрямована на розвиток у майбутніх спеціалістів і науковців нахилів до пошукової, дослідницької діяльності, до творчого розв'язання навчально-виховних завдань в освітніх закладах, а також формування умінь і навичок застосування дослідницьких методів для розв'язання практичних питань навчання, виховання, професійної підготовки» [1, с. 198].

«Навчальна науково-дослідна робота, передбачена навчальними планами, а науково-дослідна робота здійснюється під керівництвом професорсько-викладацького складу»[8, с. 217].

Така характеристика, власний практичний досвід роботи у вищому навчальному закладі, розробка науково-методичного забезпечення курсів магістерських авторських програм «Педагогіка і психологія вищої школи та методика викладання дисциплін професійного спрямування», «Нормативно-правове забезпечення функціонування освіти в Україні», «Методологія дослідження та планування експерименту» та їх викладання засвідчила, що

найбільш складним є етап оформлення результатів дослідження. А з огляду на те, що в Україні самим широким шляхом іде робота щодо дотримання науковцями академічної доброчесності, цей аспект в роботі є надзвичайно важливим.

В своєму дослідженні ми виходимо з того, що магістрам необхідно розкрити важливість мовних знань і їх використання науковому тексті, донести вимоги суспільної практики до наукового тексту, а також вивчити з майбутніми дослідниками норми наукового стилю, розкрити технологію роботи над текстом.

Багато студентів сьогодні не пишуть тексти, вважають це не важливим, читають просто виведені з комп'ютера сторінки, які бувають не розуміють. Та і учні приходять зі школи не маючи достатнього рівня знань з мови (лінгвістики) «Через це вдосконалення навичок письма не повинна припинятися в системі вищої освіти. На післядипломному, магістерському й аспірантському рівні вбачається доцільним поглиблено вивчати таке питання як науковий стиль у дослідницькій роботі, розкривати теоретичні і практичні основи, формувати уміння і навички роботи над ним. Необхідно посилити роботу і над науковим текстом, розкриваючи шляхи доведення роботи до такого рівня яка б дійсно відповідала сучасним вимогам до наукової роботи як за змістом так і викладом. Молодим науковцям потрібно ще чуття мови. Необхідно приділити цим питання належну увагу, донести до магістрів, аспірантів розуміння того, що текст роботи – завершеного наукового дослідження в більшості своїй свідчить про рівень роботи в цілому. І щоб ці вимоги не порушувати, необхідно навчити молодих дослідників сучасним формам і прийомам з науковим текстом, починаючи від простих і завершуючи науковими дисертаційними дослідженнями. Адже протягом навчання у вищому навчальному закладі студенти виконують різні за своїм типом, характером, рівнем складності та змістом наукової роботи: реферати, курсові, магістерські, доповіді, статті, наукові повідомлення тощо.

Також посилена увага до публікації визначається і зростання обсягу самостійної роботи, за навчальними магістерськими програмами, що передбачає як роботу з текстом через прочитання, так і відповідне використання в завданнях з виконання навчально-наукових форм мовних законів і правил. А їх неможливо виробити інакше, як уважно вивчаючи й творчо наслідуючи взірцеві наукові публікації та працюючи над ними системно, послідовно, відповідально. Це вимагає вивчення світового досвіду вирішення таких питань у системі вищої освіти європейських країн та США і з урахуванням історичного досвіду нашої країни, реалізації цієї складової в процесі навчально-наукової та науково дослідницької роботи з молодими дослідниками в нашій країні.

Адже у країнах Західної Європи та США для студентів, аспірантів і вчених виходять десятки, як не сотні посібників зі стильової майстерності. Причому, як загальнонаукові (філософія, історія, наукознавство, історія науки) так і спеціалізовані (для біологів, медиків, економістів, хіміків, інженерів тощо). Про їхній зміст і скерованість дають підзаголовки та анотації цих підручників: «поради зі структурування тексту», «рецепти ясності», «путівник до кращого стилю», «від автора до читача», «шість кроків до успіху», «як перетворити розвідку на статтю», «як писати, щоб перемогти», тощо [6].

У системі вищої освіти України ці питання з кожним роком актуалізуються, постають на порядок денний, про що свідчить і поява посібників і посібників як: «Українське наукове мовлення. Лексичні та граматичні особливості» (2000), «Сучасна українська літературна мова (науковий стиль)» (2002), «Науковий стиль української мови» (2006), «Світло і тіні наукового стилю» (2016) [3,4,5,6]. У програму навчання аспірантів рівня «доктор філософії», починаючи з 2016 року включено курс «Методика роботи з науковим текстом», зокрема про це свідчать авторські програми з підготовки майбутніх науковців Херсонського державного університету.

Дослідник цієї проблеми Пилип Селігей, вивчаючи стан підготовки фахівців з окресленого питання зазначає, що «Нині основ наукового мовлення в Україні стабільно навчають хіба, що студентів-філологів» пропонує запровадити відповідний спецкурс за всіма магістерськими і аспірантськими програмами для інших спеціальностей – за зразком американських курсів «Наукове письмо» [6].

Вчений наголошує, що «вищі й аспірантура мають випускати ерудованих фахівців, чиїм надбанням було б не тільки вузька спеціальність, а весь спектр людської культури. Зокрема й словесна культура – надійна запорука дальшого інтелектуального збагачування, високої творчої активності» [6]. А для цього на нашу думку необхідно викладачам науковцям самим працювати над підвищенням наукового стилю. В процесі всього спектру власної наукової роботи, науково-методичним забезпеченням відповідних навчальних дисциплін виокремити блок форм і методів з основ роботи з науковим текстами і над науковими текстами, творення таких текстів в процесі навчання і оформлення результатів дослідження (наукової роботи).

Отже, молоді науковці працюючи над науковим текстом мають чітко засвоїти вимоги до його написання і дотримуватися при викладі матеріалу та результатів дослідження.

В своїй практичній роботі з магістрами і аспірантами ми наголошуємо увагу на таких кроках підготовки та публікації результатів дослідження. Завершивши роботу працю необхідно уважно перечитати з погляду логіки та стилістики, й тільки після цього публікувати. Бажано перечитати вголос, щоб переконатися у правильності та зрозумілості іншими тексту (матеріалу).

Текст має зберігати (відображати) глибину і ясність ідей, точність формулювань, послідовність викладу. На особливу увагу заслуговує і такий прийом як ущільнення змісту тексту – особливо це важливо для референтних видань. Переписування, ущільнення досить важливе. Для того щоб написати

півтори сторінки дійсно наукового тексту можна навіть викреслити або переписати практично цілий розділ.

Написане має бути злагодженим і відшліфованим. Продумувати тему в усіх деталях і до самостійного кінця. Писати невеликі обсяги щоб не загубитися в хаосі думок.

Окремі автори наголошують і на такому прийомі як негайний запис наукової ідеї на папері, причому в довільній формі й без найменшого редагування (під час наукових конференцій, доповідей, публічних захистів дисертаційних досліджень). Поступово записів більше, проступають загальні контури, вимальовується суть, деталізується зміст. Лише коли нотаток накопичується достатній кількості, вони композиційно упорядковуються і починається процес написання наукового тексту. Такий процес тривалий, адже під час переписує текст доробляється доти, він не буде доведений до логічного завершення.

Тут на думку спадає вислів: «найгірший олівець кращий за найкращу пам'ять» а також слова Шекспіра який наголошував «все те, що може пам'ять розгубити. Тим більше аркушам віддай на схов» [9, С.657].

Отже такий спосіб творення тексту вимагає розвести в часі процеси думання та написання. Досить цікавий алгоритм написання твору хоча й художнього запропонував Л.Толстой: «Пиши: не гарно, не обдумуючи місця й правильності думок; один раз переписуй, викреслюючи все зайве й даючи справжнє місце кожній думці; один раз переписуй, виправляючи всі неправильності висловів» [7, С.294]. Сьогодні для наукових текстів прийнятим є метод багатократних-періодичних переписувань, доповнень. Періодичне прочитання раніше написаного показує, що багато чого не так, що є зайвим, чого бракує за заявленим розділом, частиною, зробіть правки і нотатки на полях, навіть приклейте додаткові листочки, поставте вставки, зробіть помітку, що прочитати і знову відкладіть текст, і так декілька раз, а потім візьміть цей матеріал і переписіть все по-новому.

З'являються нові слова, дати, уточнення, вбудуються висновки, науковий текст із заданої теми, або виокремиться нова назва розділу.

Чорнові записи важливі, вони полегшують і пришвидшують роботу, допомагають досягти послідовності, науковості, фактичної насиченості твору.

Вчений має все шліфувати і уточнювати і, лише відшліфувавши текст як ціле, подавати публікацію.

Досить складно читати складнопідрядні речення в яких переважають зауваження, уточнення, передбачення, примітки в дужках й позадужками, насичення цитатами тощо.

Чернетка має велике значення у підготовці наукового тексту про що свідчить аналіз праць відомих вчених. Так «Наявність численних записів наводить на думку, що І.Ньютон складав свої твори більше на папері, ніж у голові. У рукописі він міг перекреслити речення, додати уточнювальну фразу, замінити цілий шматок, встановити новий фрагмент. Тексти геніального вченого наскільки точні, настільки й аскетичні (без жодних риторичних прикрас), мало навіть прикметників. Саме ця манера викладу лягла в основу наукового стилю, що згодом сформувався в англійській та інших європейських мовах» [6].

Важливе місце в роботі над науковим текстом має етапність та обсяг викладу. Спершу виокремлюється напрям дослідження на одній-двох сторінках, потім більш розлоге тлумачення понять, генези, сучасного стану дослідження, де кілька слів або навіть одне слово замінюють цілий роздум чи низку фактів. Згодом кожен із них стає комплексним науковим дослідженням проблеми і завершеною науковою думкою.

Пишуть не лише задля оприлюднення результатів дослідження, обґрунтування нових концепцій, ідей, положень. Письмовий виклад матеріалу систематизує роботу, сприяє формуванню об'єктивної критичної думки, показує логіку викладу матеріалу, підтверджує актуальність наукової новизни, практичне значення роботи. Письмовий виклад допомагає краще

систематизувати думки, повніше оглянути існуючі факти, докладно обґрунтувати проблему й навіть по новому знайти краще її розв'язання.

Переписка тексту, статті може бути різною за часом, терміном, кількісними показниками (три, чотири, шість разів). Планом і порядком викладення матеріалу важливо варіювати, аж поки результат не відповідатиме досягненню мети і завдань наукового пошуку. Коли ж у процесі роботи над композицією матеріалу постає проблема (необхідність) перерозподілу тексту перед науковцем (дослідником) то можна взятися за ножиці. І тоді ми побачимо порізані, поклеєні сторінки, де можна на початку побачити навіть ті сторінки, які були наприкінці.

Аркуші перекладалися один за одним, перерізувалися поки не з'являвся логічний текст.

Письмовий виклад різних аспектів наукової роботи (вивчення джерельної бази, архівних матеріалів, історичних фактів, інтелектуальної біографії вчених та інше) є однією з найважливіших та найскладніших у науковій роботі, але саме вона розкриває актуальність, наукову новизну і практичну значущість завершеного дослідження. Вона спрямовує на уточнення та підтвердження наукової думки через кожне речення й підсумок. Адже наукова робота є завершеною тільки тоді коли вона викладена в друкованому вигляді і відповідає вимогам до оформлення наукового тексту.

Важливо й те, що процес роботи над майбутнім науковим текстом є довготривалим і з'являється за різних обставин, спрямовує на нові підходи до роботи з аспірантами та магістрантами. Без сумніву кожен науковець, викладач беручи участь у конференціях, семінарах, засіданнях спеціалізованих вчених рад, сприймає доповіді, виступи, захисти дисертацій через призму використання матеріалу до лекцій, публікацій, наукових праць. Занотовує думки, ідеї, теоретичні положення, які треба передати аспірантам, магістрам, використати у подальших власних наукових дослідженнях. Виокремлює кому з аспірантів, докторантів поради прочитати те чи те видання, ту чи іншу роботу, статтю. Всі ці нотатки збираються в окремі теки,

які сприяють творчому осмисленню і розвитку наукової школи. Історії науки, життя і діяльності наукових постатей, наукових шкіл свідчить про багатоаспектність прикладів, форм і методів письмово викладу наукового дослідження.

Відомо, що багато наукових монографій, праць, статей викладено на основі, чернеток, виписок, конспектів тощо. Сьогодні комп'ютер вніс корективи у творення наукового тексту, що обумовило появу і не досить якісних дійсно наукових текстів. Проблемним залишається ретельне вивчення першоджерел, архівних матеріалів, публікацій, академічних видань. Поява комп'ютерної техніки назавжди звільнила нас від безлічі марудно-механічних операцій. Справді, щоб створити якнайкращий науковий текст, на папері, необхідно багато писати й переписувати. Щоб зробити це подумки, треба глибоко зосереджуватися і хтозна скільки запам'ятовувати. Натомість на комп'ютері нагромаджувати, теоретично групувати й перерозподілити тестові матеріали. Комп'ютер допомагає побудову мікротем, допомагає їх систематизацію, визначає їх найкращу послідовність, допомагає визначити ключові слова, але досить часто відволікає від головної наукової ідеї.

Всі ці переваги і недоліки роботи над науковим текстом за допомогою комп'ютера необхідно донести до молодих науковців, показати, що процес текстотворення має кілька етапів: визначення теми, накопичення теоретичного та практичного матеріалу, прочитання відповідної літератури, добір цитат, за необхідності конспектування окремих праць і публікацій. Завершальною ланкою є формування змісту за проведеною роботою й написання власного тексту.

Написавши текст радимо аспірантам та магістрам прочитати його неодноразово, доопрацюванню кожену думку, відточити кожне речення, домагаючись чіткості, ясності й послідовності. Навіть можливо запропонувати магістру, аспіранту повністю переписати сторінку і подивитися, як буде сприйматися цей матеріал. Також можна

використовувати такий прийом, як пошук якнайбільшої стислості. Необхідно усунути непосутні міркування, словесні надлишки, всілякі витіюватості. Прагнути до математичного вокалізму. Так, існує таке поняття – «максими, які вважаються найкращим методом для виконання ясного розуму і ясного мовлення». Короткий образ, будучи зрозумілим для автора, лишатимуться таким і для читачів.

Також у студентській науковій роботі можливе використання лекцій, що в подальшому може сприяти наповненню змісту навчально-наукового дослідження новим знанням.

Таким чином, викладені думки на папері допомагають майбутнім фахівцям хоча би трохи більше системно думати, використовувати наукові знання в професійному становленні.

В цілому, вивчення питання засвідчило, що технологія роботи з науковим текстом за магістерськими програмами є актуальною, нагальною і включає:

- збір, опрацювання й узагальнення всіх необхідних матеріалів (факти, спостереження, результати експерименту, архівні матеріали, приклади, із першоджерел, власні роздуми).

- визначення структури (плану, складових) роботи, обміркування за якої композиції (плану) буде викладено науковий текст і як за його змістом буде виконано завдання дослідження та доведено наукову новизну.

- чітка структуризація і послідовність викладення цього матеріалу відповідно до норм літературної мови та наукового стилю.

Дотримання цих вимог сприятиме формуванню у молодих дослідників навичок роботи з науковим текстом, успішному висвітленню результатів дослідження, набуття відповідної фахової підготовки.

Розкрита в публікації проблема не претендує на повне висвітлення подальшої наукової розробки, зокрема, вимагають питання науково-методичного забезпечення викладання курсів з підготовки магістрів та аспірантів до роботи з науковим текстом у системі вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури. – К.: Центр навчальної літератури, – 2003. – 316 с.
2. Лекції з педагогіки вищої школи: навч. посіб. – за ред.. В.І. Лозової – 2-е вид. – Харків: «ОВС», 2010. – 480 с.
3. Нанкіна Л.С. Сучасна українська літературна мова (науковий стиль), – Х., 2002. – 124 с.
4. Михайлова О.Г., Сидоренко А.А., Сухопар В.Ф. Українське наукове мовлення. Лексичні та граматичні особливості / А.А. Сидоренко, В.Ф.Сухопар. – Х.: 2000. – 96 с.
5. Онуфрієнко Г.С. «Науковий стиль української мови» (2006). – К., 2006. – 310 с.;
6. Селігей П.О. Світло і тіні наукового стилю / П.О. Селігей – К., 2016, – 627 с.
7. Толстой Л.Н. Полное собрание вчинений. В. 10 т. – М.: 1937
8. Фібула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. – М.М. Фібула. – 2-ге вид.во. – К.: Академвидав, 2010. – 456 с.
9. Шекспір В. Твори: в 6-ти т. – К., 1968.

Fedyaeva V.

**TECHNOLOGY OF WORK WITH SCIENTIFIC TEXT FOR MASTER'S
PROGRAMS IN HIGH SCHOOL**

The article emphasizes that the process of preparation of a new generation of managers of educational institutions requires an increase in the scientific component in their preparation, with emphasis on teaching and research activities, which should become the leading in the organization of the modern educational process. It is emphasized that the research work of masters is aimed at developing future specialists and scientists inclinations to search and research activity, to creative solution of educational and educational tasks in educational institutions, as well as formation of abilities and skills of application of research methods for solving practical problems, issues of training, education, professional training.

On the basis of practical experience of work at a higher educational institution, the development of scientific and methodological support for authorial courses of master's programs "Pedagogy and Psychology of Higher Education and Methods of Teaching Professional Courses", "Normative and Legal Support to the Functioning of Education in Ukraine", "Methodology of Research and Experiment Planning ", in preparation for the writing of abstracts, course papers, master's degree papers, papers, articles, scientific reports, etc. in an institution of higher education shows the importance of disclosing technical theology of work on scientific text, the study of graduates of modern norms of his writing.

The article focuses on the need to teach young researchers the innovative forms and techniques of working with scientific text, ranging from simple and completing scientific dissertation research. Much attention in the publication is given to the requirements for writing a scientific text, namely: the text must preserve the depth and clarity of ideas, the accuracy of the wording, the sequence of presentation; stressed the importance of consolidating the content of the text;

the subject and content of the text must be thought out and logically completed; work on the scientific text should have a stage and a limited amount of presentation; scientific work is completed only in printed form and must meet the requirements for the design of the scientific text.

Key words: *higher education institution, preparation of masters, manager of educational institution, professional training, research activity, scientific text, scientific style.*